

028.
U-Hírnek
1953 III 17

244

Források BUDAPEST MÚLTJÁBÓL 1919-1945

„A régi Vár, ahol évekig életem, szemem láttára semmisült meg, színesen és színpaditásban, tűz és vas önkívületben...”

Ezzel a mondattal kezdődik Sötér István irodalomtörténész 1945 február elején írt Búcsú a Vártól című visszaemlékezése, s ez az írás szerepel mint utolsó dokumentum a *Források Budapest múltjából* című forrásanyaggyűjtemény nemrég megjelent harmadik kötetében. A több mint 600 oldalas, táblázatokkal, fényképekkel illusztrált kötet fővárosunk életének rövid negyed századát tárja elénk. Noha a két világháború közötti időszak eseményeiről valló dokumentumok nagy része eddig ismeretlen volt, bizonyára ezreknek és ezreknek él ma is élenken az emlékezetében mindaz, amelyekről ezek a dokumentumok beszélnek.

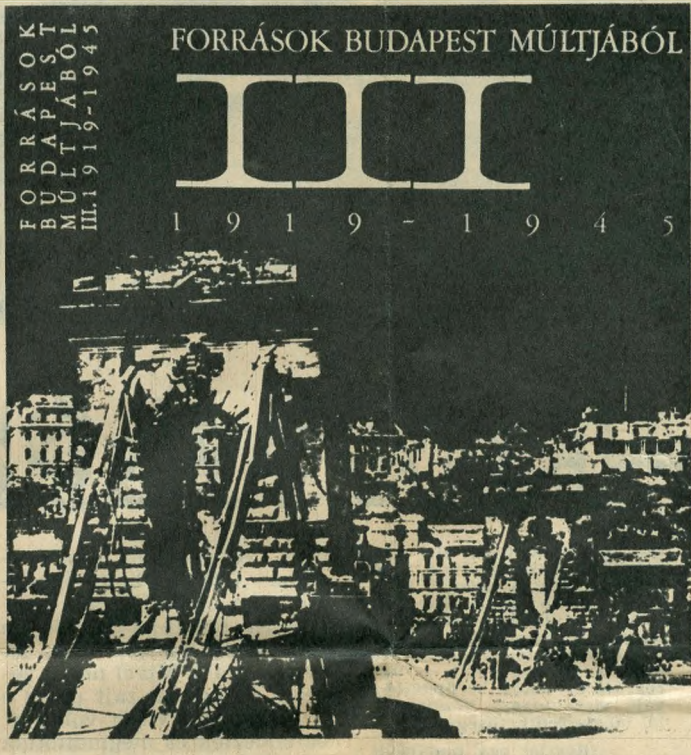
Egy 1924-ből származó tisztifőorvosi jelentés például arról szól, hogy „szociális szempontból a székesfőváros sohasem volt még olyan szomorú helyzetben, mint most... s a nagy nyomor különösen kívánatosá teszi a bölcsődéknek mint elsőrangú szociálhigiéniai intézménynek mielőbbi létesítését. A fővárosnak ez idő szerint egy egyetemes bölcsődéje sincs...”

1928. május 8. A kőbányai téglagyárak munkásainak életviszonyairól szóló jelentésből idézünk: „...Vannak szobák, ahol csak egy ágy, ritkán két ágy található és ilyen szobában 8-10-en laknak. Különösen egy 8 méter hosszú és 6 méter széles tömeglakásban található a legkétségbeejtőbb állapot, mert abban a helyiségben 7 család részére egy takaréktűzhely van és köröskörül, részint a földön, részint pricesen vannak fekvőhelyek... Megjegyezzük, hogy az egyik ágyon egy vajdú anyát, a másik ágyon pedig egy nemrég még gyermekágyban fekvő anyát találtunk, aki kétségbeesve bontotta ki kis gyermekét takaró rongyokból és mutatta, hogy a férgek fehér hólyagokat okoznak a kis gyermek testén...”

Pakots József parlamenti beszédéből (1929. június 12.): „...Amikor az 1926-27. tanévben hivatalos orvosok Budapesten megvizsgálták 70 ezer középiskolai ifjút, arra a megdöbbentő eredményre jutottak, hogy a 70 ezer fiatal diákból 5500 a tüdőbeteg. Ugyanilyen vizsgálatnak vetették alá a következő, 1927-28. tanévben is a középiskolai ifjúságot, s akkor megállapították, hogy a tüdőbeteg ifjak száma 7000-re szűkött fel, az 1928-29. tanévben pedig már 10 ezer volt a tuberkulózistól megfertőzött középiskolai diákok száma...”

Propper Sándor képviselőházi felszólalásából, 1931. március 23-án: „...T. Képviselőház! Hivatalos adatok állapítják meg, hogy... az országban 227 828 a munkanélküliek száma... és körülbelül egymillió lélek, egymillió éhes száj hiába kér kenyeret napról napra...”

Baróthy Pál királyi főügyész, a budapesti kir. ügyészség elnöke aláírásával olvasható 1931. április 18-i keltezéssel a főügyészség vezetőjéhez József Attila Szocialisták című verse miatt a bűnvádi eljárás megindítására szóló indítvány: „...Budapest, a Juhász Árpád könyvnyomdájában József Attila szerzősége alatt

„Dönts a tőkét, ne siránkozz” című verses könyv jelent meg. A 34. oldalon „Szocialisták” felirat alatt közzétett vers a munkásokat írja le, akik a tőkésekkel állandó harcban vannak. Jellemző a munkást, aki állandó nyomorban van, akinek kenyerre megpereszedik, kását megdohosodik, teje megsavanyodik, háza összeomlik, ruhája rongyos lesz addig, amíg azokat használhatja, s amíg végre kalapácsával odavág, ahol legfehérebben izzik a vas... Kérem Méltóságod hozzájárulását ahhoz, hogy a felelős személy ellen az eljárást folyamatba tegyem. (A Bp. Főügyészség vezetője a bűnvádi eljárás megindítását engedélyezte...)”

1938. febr. 8. Rendőrkapitányi jelentés baloldali újságírók szervezkedéséről. — „Egy héttel előbb jelentettem, hogy Zsolt Béla, Ignó Pál és társai kezdeményező lépéseket tettek olyan irányban, hogy bizonyos belpolitikai kérdésekben a polgári lapok nagyjában azonos tartalommal és terjedelemben foglalkozzanak. A polgári lapok „egységfrontja” jelenleg elsősorban a kormány szélső jobboldali vonatkozásaival, valamint a választójogi kérdéssel foglalkozna...”

1938. május 5. Az íróknak, művészeknek és tudósoknak a zsidótörvény elleni deklarációjából is idézünk: „...Mi, akik valamennyien keresztény családok leszármazottai vagyunk, az emberi becsületérzés és igaz kereszténység, a józanság és hazafiasság magától értetődő egységével és szilárdságával emeljük fel szavunkat... Gondolja meg minden kortárs, mekkora felelősség terheli, ha a lelkiismereti tiltakozás ellenére is megszületik egy törvény, melyre valamikor minden magyarnak szegyenkezve kell gondolnia!” S az aláírók:

„Gróf Apponyi György, Bartók Béla, Bárczy István, Berda József, Berecz Sándor, Bernáth Aurél, Blaskó Mária, Bóka László, Csécsy Imre, Csák István, Darvas József, Erdős Jenő, Eszenyi Jenő, Győri Farkas Imre, Ferenczy Noémi, Féja Géza, Fodor József, Földessy Gyula, Földessyné Hermann Lulla, Gáspár Zoltán, Hertelendy István, Horváth Béla, Pálóczi Horváth György, Dernői Kocsis László, Kodály Zoltán, Kozma Erzsébet, Kun Zsigmond, Lovász Márton, vitéz Makay Miklós, Márffy Ödön, Mátyás Ferenc, Mihályfi Ernő, Molnár Farkas, Molnár Kálmán, Mórincz Zsigmond, Zúligeti Pintér József, Polner Ödön, Rab Gusztáv, Rados Gusztáv, Remenyik Zsigmond, Riedl Margit, Schöpflin Aladár, Simándy Pál, Somlay Artur, Supka Géza, Szabó Zoltán, Szakasits Árpád, Szász Zoltán, gróf Szechenyi György, Szimonidesz Lajos, Tersánszky J. Jenő, Tóth Aladár, Vaszary János, Vikár Béla, Vilt Tibor, Zilahy Lajos.”

S most zárjuk a tallózást Bartók Béla 1940. október 4-én Budapesten írt végrendeletével: „Mindaddig, míg a budapesti volt Oktogon tér és volt Körönd azoknak az embereknek nevérol van elnevezve, akikről jelenleg van (az Oktogon, ma November 7. tér, Mussoliniról, a Köröndöt, ma Kodály Zoltán tér, Hitlerről neveztek el a 2. világháborút megelőzően — a szerk), továbbá mindaddig, míg Magyarországon erről a két emberről elnevezett tér vagy utca van, vagy lesz, rólam az országban ne nevezzenek el sem teret, sem utcát, sem nyilvános épületet: velem kapcsolatban emléktáblát mindaddig ne helyezzenek el nyilvános helyen”.

h. m.

